

HIỆN TRẠNG QUẦN THỂ VOI CHÂU Á Ở NGHỆ AN VÀ TÌNH TRẠNG XUNG ĐỘT GIỮA VOI VÀ NGƯỜI DÂN

VÕ CÔNG ANH TUẤN

Vườn Quốc gia Pù Mát, tỉnh Nghệ An

I. MỞ ĐẦU

Nghệ An là tỉnh có diện tích rừng tự nhiên lớn nhất trong cả nước với hơn 780.000ha, trong đó có tới 160.753ha rừng đặc dụng được quản lý bởi VQG Pù Mát, Khu Bảo tồn thiên nhiên (BTTN) Pù Huông và Khu BTTN Pù Hoạt. Đây cũng là khu vực giàu tài nguyên đa dạng sinh học vào loại bậc nhất của cả nước, với nhiều loài sinh vật quý hiếm có giá trị bảo tồn cao như Hổ (*Panthera tigris*), Sao la (*Pseudoryx nghetinhensis*), Mang trường sơn (*Muntiacus vuquangensis*), Thỏ vằn (*Nesolagus timminsii*), Voi (*Elephas maximus*),... Cùng với Đắc Lắc, Đồng Nai thì tỉnh Nghệ An có số lượng Voi châu á nhiều nhất về số lượng cá thể, số đàn, diện tích sinh cảnh trong cả nước.

Tuy nhiên, hiện tượng khai thác tài nguyên rừng và săn bắt động vật hoang dã tại Nghệ An vẫn xảy ra đã ảnh hưởng đến sinh cảnh sống của các đàn voi hoang dã và gây ra sự xung đột giữa voi và người dân địa phương. Một vấn đề rất nghiêm trọng là có một số voi đã bị bắn chết trong thời gian qua trên địa bàn tỉnh Nghệ An. Bài viết này cung cấp thông tin về hiện trạng quần thể Voi châu á và tình trạng xung đột giữa voi và người dân ở Nghệ An.

II. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Sử dụng phương pháp xây dựng bản đồ cộng đồng để xác định các địa điểm phân bố của voi và các khu vực xảy ra sự xung đột giữa voi và người dân: Mỗi nhóm xây dựng bản đồ có 6-8 người dân. Một bản đồ được in sẵn các khe, suối. Người dân xác định tên các khe suối, sau đó đánh dấu các khu vực bắt gặp voi bằng các hạt đậu. Mỗi lần gặp được đánh dấu bằng 1 hạt đậu xanh, mỗi lần xung đột được đánh dấu bằng hạt đậu đen.

Trên cơ sở bản đồ cộng đồng, sử dụng phương pháp phỏng vấn để thu thập thông tin từ người dân, kiểm lâm, cán bộ lâm trường để xác định hiện trạng quần thể voi, đánh giá sự xung đột voi người.

Điều tra thực địa: Từ bản đồ cộng đồng xác định khu vực, tuyến điều tra và sử dụng phương pháp điều tra theo tuyến để điều tra về quần thể voi.

III. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN

1. Hiện trạng quần thể Voi châu á ở Nghệ An

Ở Nghệ An, Voi châu á phân bố tại ba khu rừng đặc dụng gồm Vườn Quốc gia Pù Mát, Khu Bảo tồn thiên nhiên Pù Huông và Khu Bảo tồn thiên nhiên Pù Hoạt. Tổng số có 13-16 cá thể. Trong đó, Vườn Quốc gia Pù Mát được có số lượng voi lớn nhất và đang có khả năng phát triển.

Tại Vườn Quốc gia Pù Mát và xung quanh có 03 đàn voi với số lượng 11 -13 cá thể, được phân bố ở 03 vùng: Vùng Đông Bắc Vườn Quốc gia có một đàn 3 cá thể (01 đực nhỏ, 02 cái), hoạt động ở các khu vực núi Phu Lòn, khe Thơi, khe Mát, núi Pù Xám Liệm; Vùng trung tâm có một đàn, 03 con (1 voi mẹ, 1 voi con và 1 không rõ giới tính), hoạt động ở các khu vực khe Bu,

khe Choảng. Năm 2009, một voi mẹ và một voi con xuất hiện tại vùng khe Nóng thuộc khe Bu, sau đó di chuyển sang khe Kèm. Từ năm 2010 đến nay, có một voi mẹ di chuyển từ khe Bu sang khu vực thác Kèm; Vùng Đông Nam và Lâm trường Anh Sơn có một đàn 5 cá thể (2 cái, 1 đực, 1 nhỏ, 1 không rõ giới tính). Năm 2010, đàn voi này phát triển thêm 1 voi con; nhưng năm 2011, một cá thể voi đực bị bắn chết nên số lượng đàn voi ở đây vẫn giữ nguyên. Đàn này thường hoạt động ở núi Cao Vều, khe Yên, trạm Côi (Lâm trường Anh Sơn), khe Rế Rế, suối Vều, khe Đá Bạc, làng Cao Vều, khu rừng trồng của trạm khe Hàn.

Khu BTTN Pù Huống có từ 1-3 cá thể, trong đó có 1 cá thể cái hoạt động chủ yếu tại các khu vực thuộc địa giới hành chính xã Nam Sơn và xã Bắc Sơn, huyện Quỳnh Hợp. Cá thể này hoạt động sâu trong Khu Bảo tồn nên ít xảy ra xung đột với người dân.

Khu BTTN Pù Hoạt có 1 đàn voi với số lượng từ 1 đến 3 cá thể. Voi ở đây thường hoạt động tại khu vực giáp với biên giới Quốc gia Việt-Lào và khu vực núi Pù Pha Long giáp ranh với tỉnh Thanh Hóa.

2. Sự xung đột giữa voi và người dân

Sự xung đột giữa voi và người dân địa phương trong thời gian qua đã ảnh hưởng lớn đến dân sinh kinh tế trong vùng có voi phân bố. Vấn đề này chỉ xảy ra mạnh tại Vườn Quốc gia Pù Mát. Cả ba đàn voi tại Vườn Quốc gia đều gây xung đột với người dân.

Tại vùng trung tâm Vườn Quốc gia Pù Mát, tình trạng xung đột giữa voi và người dân đã xảy ra từ năm 2006 đến nay trên địa bàn các xã Châu Khê, Yên Khê và Lục Dạ thuộc huyện Con Cuông. Từ 2006-2009 xung đột xảy ra ở bản Bu và bản Nà, xã Châu Khê, ở khu vực Khe Kèm, bản Thịn, bản Lục Sơn, xã Lục Dạ và khu vực Lâm trường Con Cuông. Voi làm đổ các biển báo hai bên đường Thác Kèm.

Thiệt hại hoa màu, tài sản ở vùng này tăng về số vụ xung đột và diện tích thiệt hại. Tổng diện tích thiệt hại trong 3 năm (2007-2009) gồm 15ha hoa màu, 116 bụi tre nứa. Năm 2012, tổng thiệt hại do voi gây ra đối với Vườn Quốc gia Pù Mát, Lâm trường Con Cuông và người dân là khoảng 175 triệu đồng. Do đời sống thu nhập của đồng bào ở các bản thấp, thiếu ăn trong những tháng giáp hạt. Đến nay, không có thiệt hại về người và chưa có hiện tượng giết voi để trả thù.

Tại vùng Đông Nam hiện tượng xung đột xảy ra trên diện rộng gây thiệt hại hoa màu, tài sản, rừng trồng ở nhiều khu vực. Tại khe Yên, xảy ra xung đột một lần vào năm 2006, gây thiệt hại cho 2 hộ dân, do trang trại của họ nằm sâu trong rừng, chỉ cách ranh giới của Vườn Quốc gia khoảng 1km. Tại làng Cao Vều, xung đột xảy ra từ 2003, cường độ mạnh hơn từ năm 2009. Tại trạm khe Hàn, xảy ra xung đột từ năm 2005-2010. Tại Bãi Lim, xã Phúc Sơn, huyện Anh Sơn năm 2006. Làng Yên ít bị thiệt hại nhất (2 hộ), 0,35ha sản bị phá, làng Cao Vều thiệt hại 48,7ha. Đội 1+4 thiệt hại cao nhất 55,4ha. Khảo sát đánh giá thiệt hại năm 2012: Làng Cao Vều thiệt hại 24,8 triệu đồng, xóm Bãi Lim thiệt hại 31,2 triệu đồng, tổng đội 1+4 thiệt hại 40,99 triệu đồng. Có 01 người bị voi tấn công, dùng ngà cắm vào chân và quật vòi vào ngực làm gãy 2 xương sườn, hai chân bị giập nát. Một người dân bị voi quật chết tại bản Cao Vều-xã Phúc Sơn năm 2011.

Tại vùng Đông Bắc, năm 2010, một đàn voi 3 con xuất hiện tại xã Xá Lượng, huyện Tương Dương và phá hoại ngô của người dân. Tổng thiệt hại ước tính khoảng 2,6 triệu đồng. Không có thiệt hại về người ở vùng này.

Các biện pháp xua đuổi voi để bảo vệ mùa màng gồm: Tập trung lực lượng với sự tham gia của kiểm lâm, bộ đội biên phòng, gây tiếng động bằng cách gõ đập, đốt lửa.

III. KẾT LUẬN

1. Nghệ An hiện có từ 13-16 cá thể Voi châu á, phân bố ở ba khu rừng đặc dụng gồm: Vườn Quốc gia Pù Mát có 3 đàn với 11 cá thể phân bố ở ba vùng (vùng Đông Bắc, vùng trung tâm và vùng Đông Nam Vườn Quốc gia), Khu BTTN Pù Huông có 1-3 cá thể voi và Khu BTTN Pù Hoạt cũng có 1-3 cá thể voi.

2. Sự xung đột giữa voi và người dân chỉ xảy ra tại Vườn Quốc gia Pù Mát. Tổng thiệt hại về tài sản lên tới 500 triệu đồng. Ở vùng trung tâm Vườn Quốc gia là 175 triệu đồng, vùng Đông Bắc là 26 triệu đồng và vùng Đông Nam là 300 triệu đồng. Đã có một người dân bị tử vong, 2 người bị thương do Voi tấn công. Các biện pháp xua đuổi voi gồm tập trung lực lượng, gây tiếng động, đốt lửa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Ban quản lý Vườn Quốc gia Pù Mát**, 2012-2013. Đánh giá hiện trạng Voi châu á và tình trạng xung đột voi người tại Nghệ An, Báo cáo lưu trữ tại Vườn Quốc gia Pù Mát.
2. **Dự án SFNC**, 2000. Pù Mát một cuộc điều tra ĐDSH, Tài liệu lưu trữ tại Vườn Quốc gia Pù Mát.
3. **Trịnh Việt Cường**, 1999. Đánh giá sơ bộ hiện trạng voi rừng (*Elephas maximus*) tại huyện Tân Phú (tỉnh Đồng Nai), huyện Tân Linh (tỉnh Bình Thuận), Báo cáo lưu trữ tại Vườn Quốc gia Pù Mát.
4. **Trịnh Việt Cường, Ngô Văn Trí**, 2000. Khảo sát xung đột giữa voi/người tại huyện Ea Sup tỉnh Đắk Lắk, Báo cáo lưu trữ tại Vườn Quốc gia Pù Mát
5. **Hellier, A., Newton, A., & Gaona, S.**, 1999. Sử dụng kiến thức bản địa theo hướng đánh giá nhanh trong đa dạng sinh học trường hợp nghiên cứu Chiapas, Mexico, Đa dạng sinh học & Bảo tồn, 8 (7), 869-889.
6. **Turvey, S. T., Barrett, L. A., Hart, T., Collen, B., Yujiang, H., Lei, Z., Xinqiao, Z., et al.**, 2010. Động cơ tuyệt chủng về mặt không gian và thời gian ở loài cá heo nước ngọt, Tạp chí Nghiên cứu Sinh học của Hội Khoa học Hoàng gia Anh.

THE STATUS OF ASIAN ELEPHANT POPULATION IN NGHE AN PROVINCE AND CONFLICT BETWEEN ELEPHANTS AND LOCAL RESIDENTS

VO CONG ANH TUAN

SUMMARY

There are about 13-16 individuals of Asian Elephant in Nghe An province. They distribute in 3 protected areas including: Pu Mat National Park, Pu Huong Nature Reserve and Pu Hoat Nature Reserve.

Total of 3 groups with 11 individuals is recorded in Pu Mat National Park (one in North-East, one in center and one in South-East of the park), 1-3 individuals recorded in Pu Huong Nature Reserve and 1-3 individuals recorded in Pu Hoat Nature Reserve.

Human-elephant conflict happens only in Pu Mat National Park at serious extent and caused lots of damage for local people. The total economic loss caused by elephant counted in money was 500 million VND.